

УДК 930.1:801.81:001.891

Пивоваренко О. А., канд. іст. н.

Національний університет харчових технологій (НУХТ), м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ УСНОЇ ІСТОРІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИХОВНОЇ, ПАТРІОТИЧНОЇ ТА НАУКОВОЇ РОБОТИ

Сьогодні в Національному університеті харчових технологій науково-дослідна робота є невід'ємним елементом навчального процесу і обов'язкова для всіх студентів. Спираючись на сучасні тенденції розвитку університетської освіти, важливо сформувавши науково-дослідний простір так, щоб спрямувати студентів не на дисциплінарну науку, а на проблемно-орієнтоване виробництво знань. Разом із тим, така діяльність має містити й виховний компонент.

Найбільш доступним, який би об'єднував всі поставлені задачі, нам видався напрям «усної історії». У вигляді особливого напрямку історичної науки «усна історія» зародилась у 30-х рр. ХХ ст. у США та загалом сформувалась у Західній Європі і Північній Америці наприкінці 1960-1970-х рр., у першу чергу як відповідь на масштабні зрушення в соціальних структурах суспільства, які потягли за собою зміни в академічній науці.

Усна історія виявилась співзвучною потребі дослідників вийти за стіни університетів «у життя», представити разом з історією великих людей і подій, процесів великої тимчасової протяжності і застиглих соціальних структур світ повсякденного життя «маленької людини» [1, 2, 7]. Справді, відмінність «усної історії», як особливого напрямку, полягає в характері використовуваних джерел – спогадів людей про події минулого, свідками та/або учасниками яких вони були. Активно цей напрям розвивається і в Україні [3, 5, 6, 8].

Звичайно, ставити перед студентами неспеціальних факультетів завдання інтерпретації джерел, особливо таких складних як особисті спогади, було б не доцільно. Однак самостійна пошукова робота, суть якої полягає в проведенні опитування-анкетування своїх родичів, знайомих цілком доступна. Тому нами, в рамках курсу «Історія харчової науки» та розробки державної тематики «Продовольче забезпечення українських територій ХVIII-ХХІ ст.» були залучені 250 студентів I курсу факультетів БКЦВ, ІМПТ та ГРТБ (спеціальність «туризм») для проведення опитування «Стан продовольчого забезпечення населення України у 1955-1975 рр.».

Таке широке залучення інтерв'юєрів зробило дослідження досить репрезентативним за місцем проживання, віком, статтю, освітою інформантів тощо, що за умови належного аналізу може мати і соціологічну значущість.

Вибір хронологічних меж дослідження було обумовлено тим, що ще живе покоління, яке особисто пам'ятає події цих років.

При підготовці цього завдання ми керувалися вже існуючими методиками [4, 9, 10]. Ми чітко визначили мету, завдання і предмет інтерв'ю (бесіди), відповідно до якої було складено перелік запитань, який урахував сфери, що цікавили самих студентів. Ми намагалися так скласти запитання, щоб вони були максимально коректними та стосувалися предмету дослідження, відповідали його меті й завданням. Перелік запитань склав аж 60 позицій. Очевидно, що це забагато, але, на наш погляд, такий широкий зріз продовольчого буття старших поколінь допоміг би глибше зрозуміти студентам життя своєї родини, оскільки включав у себе питання повсякденного та святкового харчування родини, питання вирощування, закупівлі та переробки сировини. Ввійшли до переліку і запитання про дитяче, дієтичне, оздоровче харчування, алкоголь тощо.

Окрім цього, пропонувалось проводити інтерв'ю у вигляді вільної бесіди за означеною темою або у вигляді відповідей на поставлені запитання. Питання мали на меті лише скеровувати напрям розмови, а не просто формулювати вичерпні відповіді.

Студенти повинні були особисто домовитись про зустріч із респондентами. При цьому пояснити мету, отримати згоду на проведення та письмову згоду оприлюднення матеріалів інтерв'ю. Обов'язковою умовою, що унеможлиблювала плагіат, була фіксація розмови на диктофон.

Загалом 87% справились із поставленим завданням. З них: дуже ретельно до реалізації проекту підійшло 49%, не дотримались деяких вимог (переважно щодо оформлення) – 35%, формально поставились 16%. У переважній більшості студентів, біля 10%, які не впорались із завдання були на те об'єктивні причини (рідні та близькі перебувають на окупованих територіях, обірвані родинні зв'язки зі старшим поколінням, або сучасників подій не залишилось у живих).

Найбільш інформативні, з наукової точки зору, опитування були належним чином оформлені (паспортний лист, транскрипт, та запис на окремий диск інтерв'ю) для передачі в архів Центру усної історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка та музей історії НУХТ. Завдяки цій роботі студенти отримали перші навички збору та оформлення наукового матеріалу.

Однак у ході проведення опитування на перший план вийшла все ж таки не наукова, а виховна складова. Подібна форма організації навчального процесу, на наш погляд, виявляє особистісний смисл навчання, пробуджує інтерес до історичного минулого рідного народу, формує наукові

обґрунтування національної ідентифікації особистості, розуміння критеріїв визначення рідної мови, культури, народу. Більшість студентів, що брали участь у проведенні опитування були особисто зацікавлені у збереженні своєї родинної історії. Вони надавали скановані родинні світлини застілля, рецептурні книги та рецепти тих часів, зразки упаковки тощо. Для багатьох ця бесіда стала засобом порозуміння між поколінням. Вагомим мотиваційним моментом для студентів стало те, що їх робота має практичний сенс і може в майбутньому стати комусь із дослідників у нагоді.

Отримали ми і зворотній відгук. Інформанти здебільшого схвально поставилися до цього проекту, а в деяких сім'ях довелося опитувати навіть декількох, оскільки було багато бажаючих взяти участь. Деяким респондентам було легше записати самим свої спогади, ніж розповідати. Звичайно це вийшов вже інший жанр, однак, не менш цікавий. У деяких інформантів просто не було фізичної можливості прямого спілкування, але вони неодмінно хотіли долучитися. Отримана анкета від З.Г. Кузьменка з м. Лисичанська – респондента, який на час опитування знаходився у зоні бойових обстрілів, – починалася словами «Слава Україні», а закінчувалась «Спасибо за то, что поднимаете такие темы, что учите детей любить и знать историю». Ми вважаємо, що це найкраща апробація.

Висновок. Цілком можливо поєднати наукову роботу не тільки з навчальною, а й з патріотично-виховною. Гуманітарні науки, в основі яких лежить звернення, до Людини надають можливість для багатовекторних, міждисциплінарних студій практично з будь-якої тематики.

Література

1. Eine neue Gesellschaft in einer alten Stadt. Erinnerung und Geschichtspolitik in Lemberg anhand der Oral History / Нове суспільство в давньому місті: Пам'ять та історична політика засобами oral history / L. Henke, T. Rossolinski. – Wrocław, 2007. – 314 s.

2. Portelli A. Oral History as Genre // Battle of Valle Giulia: Oral History and the Art of Dialogue. – University of Wisconsin Press, 1997. – 260 s.

3. Жизнь и смерть в эпоху Холокоста: свидетельства и документы /Ред.-сост., авт. предисл. и коммент. Б.Забарко. – Кн.1. – К., 2006. – 524 с.; Кн.2. – К., 2007. – 539 с.; Кн.3. – К., 2008. – 797 с.

4. Нагайко Т. Ю., Іваненко А. О. Методичні рекомендації з організації та проведення наукових досліджень з питань вивчення історичного минулого сільських населених пунктів засобами усної історії (для студентів історичних

факультетів) / Т. Ю. Нагайко, А. О. Іваненко. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – 43 с.

5. Нолл В. Трансформація громадянського суспільства: Усна історія української селянської культури 1920–30-х років / В. Нолл. – К. Центр досліджень усної історії та культури РОДОВІД, 1999. – 559 с.

6. Пастушенко Т. В. Остарбайтери з Київщини: вербування, примусова праця, репатріація (1942–1953) / Т. В. Пастушенко. – К., 2009. – 284 с.

7. Томпсон П. Голос пришлого: Устная история / П. Томсон. – пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь мир», 2003. – 368 с.

8. Український голокост: Свідчення тих, хто вижив / Упор. о. Ю.Мицик, Л.Іваннікова. – К., 2003–2010. – Т. I–VI

9. Усна історія: Методичні рекомендації з організації дослідження: Для студентів і аспірантів. – Х.: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2007. – 28 с.

10. Усна історія: теорія та практика / Упор. А.Бойко, С.Білівненко, Ю.Головко та ін. – Запоріжжя, 2008. – 100 с.